

1. ՀՀ ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ՄԱՐԶԻ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Մարզն ընդգրկում է Գավառի, Մարտունու, Վարդենիսի, Սևանի և Ճամբարակի տարածաշրջանները՝ 92 համայնքներով (5-ը՝ քաղաքային և 87՝ գյուղական): Բնակչությունը 01.10.2015թ.-ի դրությամբ կազմում է 231.9 հազար մարդ, որից 69.4 հազ. քաղաքային (29.9%), 162.5 հազ.՝ գյուղական (70.1%):

Մարզում 2014թ.-ի ընթացքում թողարկվել է 22,573.2 մլն դրամի (ընթացիկ գներով) *արդյունաբերական արտադրանք*, որը կազմել է հանրապետությունում արտադրված արտադրանքի 1.8%-ը: Ընդհանուր առմամբ վերջին հինգ տարիների ընթացքում մարզում արտադրված արդյունաբերական արտադրանքը կազմել է հանրապետությունում արտադրված արդյունաբերական արտադրանքի 1.4-1.9%-ը (տես՝ **հավելված 1**): 2014թ.-ի ընթացքում արդյունաբերական արտադրանքի ծավալները նախորդ տարվա հետ համադրելի գներով համեմատելիս աճի տեմպը նվազել է կազմելով՝ 96.3%: Մասնավորապես հանքագործական արդյունաբերության և բացահանքերի շահագործման արդյունաբերական արտադրանքի աճի տեմպը կազմել է 85.3%, էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարմանը՝ 113.4%, իսկ աճ է գրանցվել մշակող արդյունաբերությունում՝ 84.9% և ջրամատակարարման, կոյուղու, թափոնների կառավարման և վերամշակման ոլորտում՝ 103.3% (տես՝ **հավելված 1.1**):

2015թ.-ի հունվար- սեպտեմբեր ամիսների ընթացքում թողարկվել է 20,808.9 մլն դրամի (ընթացիկ գներով) *արդյունաբերական արտադրանք*, որը կազմել է հանրապետությունում արտադրված արտադրանքի 2.2%-ը (տես՝ **հավելված 2**): 2015թ.-ի հունվար- սեպտեմբեր ամիսների ընթացքում արդյունաբերական արտադրանքի ծավալները նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի հետ համադրելի գներով համեմատելիս աճի տեմպը կազմել է՝ 138.5%: Մասնավորապես հանքագործական արդյունաբերության և բացահանքերի շահագործման արդյունաբերական աճի տեմպը կազմել է 200.9%, էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարմանը՝ 110.8%, մշակող արդյունաբերությանը՝ 101.6% ջրամատակարարման, կոյուղու, թափոնների կառավարման և վերամշակմանը՝ 98.0% (տես՝ **հավելված 2.1**):

Բոլոր աղբյուրներով մարզում 2014թ.-ի ընթացքում իրականացվել է 11,780.2 մլն դրամի *շինարարություն*: 2014թ.-ին իրականացված շինարարությունը կազմել է հանրապետական ցուցանիշի 2.7%-ը, իսկ մարզի շինարարության ծավալները համադրելի գներով 2013թ.-ի նկատմամբ կազմել են 98.9% (տես՝ **հավելված 3**): 2015թ.-ի հունվար-սեպտեմբեր ամիսների ընթացքում մարզում իրականացվել է 7,323.6 մլն. դրամի (ընթացիկ գներով) կապիտալ ներդրումներ, որը կազմում է հանրապետությունում հունվար- սեպտեմբեր ամիսների ընթացքում իրականացված կապիտալ ներդրումների 2.8%-ը, իսկ համադրելի գներով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ՝ 120.7%-ը (տես՝ **հավելված 4**):

Մարզի *գյուղատնտեսության* համախառն արտադրանքի ծավալը 2014թ.-ին կազմել է 188.7 մլրդ դրամ, որը հանրապետության գյուղատնտեսության արտադրանքի համախառն ծավալի 19.0% -ն է (2013թ.-ի համապատասխան ցուցանիշից ավելի է 23.4 մլրդ դրամով), ընդ որում աճը հիմնականում պայմանավորվել է բուսաբուծության զարգացման հաշվին (2013-14թթ. տեղեկատվությունը և համեմատականը մարզերի հետ՝ **հավելված 5**-ում):

1.1. ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԲՆԱԿԿՈՄՈՒՆԱԼ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

2015թ. ընթացքում մարզում ՀՀ պետական բյուջեի, ՀՏՀՀ և մի քանի այլ աղբյուրների միջոցների հաշվին ճանապարհաշինության, առողջապահության, կրթության, մշակույթի և սպորտի բնագավառներում իրականացվել են շուրջ 2066.6 մլն. դրամի ներդրումներ: 2015թ.-ին վերոնշյալ բնագավառներում իրականացված ներդրումները մեկ շնչի հաշվով կազմել է 8,51 հազ. դրամ (տես՝ **հավելված 6**):

2012-2014թթ. ընթացքում «ԳՏՀ ԾԻԳ» ՊՀ-ի կողմից (ԻՖԱԴ) իրականացվել է մեկ ծրագիր 36287,1 հազ դրամ., իսկ 2015թ. 3 համայնքներում իրականացվել է 391554,3 հազ դրամի շինարարական աշխատանքներ (տես՝ **հավելված 7**):

❖ Արտանիշ համայնքում կառուցվել են 98 մլն դրամ արժեքով ցածր ճնշման և 6 կմ երկարությամբ միջին ճնշման գազատարներ: Արդյունքում՝ 607 բնակիչ ունեցող Արտանիշ համայնքը ամբողջությամբ գազիֆիկացված է:

❖ Վերանորոգվել է Ձորագյուղ համայնքի շուրջ 1600 գ/մ ոռոգման համակարգը, որը կապահովի շուրջ 180 հա հողամասի ոռոգումը:

❖ Ընթացքի մեջ է Թթուջուր համայնքի խմելու ջրի շինարարական աշխատանքները:

2014թ. ՀՏՀՀ-ի միջոցներով իրականացնել է.

❖ Արծվանիստ համայնքի ՕԿՁ-ի և արտաքին ջրատարի կառուցում՝ 52.9 մլն դրամ: Կառուցվել է նոր ՕԿՁ և շուրջ 700 գ/մ ներքին ջրագիծ, որից օգտվում են 65 տնտեսություններ:

❖ Գեղամավան համայնքի մանկապարտեզի երկու մասնաշենքերի և տաք անցումների հիմնանորոգում, ջեռուցման համակարգի կառուցում՝ 98.5 մլն դրամ: Ծրագիրն ավատվել է, սակայն մանկապարտեզը չի գործում: Մանկապարտեզի երրորդ մասնաշենքի հիմնանորոգումից հետո այն կսկսի գործել: Մանկապարտեզ կարող են հաճախել շուրջ 90 սան: Երրորդ մասնաշենքի հիմնանորոգման համար անհրաժեշտ է շուրջ 45 մլն դրամ: Ներկայում քննարկվում է ծրագիրը ՀՏՀՀ-ի միջոցներով վերանորոգելու հնարավորությունը:

2015թ-ին Վերակառուցման և Զարգացման Եվրոպական և Ասիական Զարգացման բանկերի տրամադրած միջոցներով «ՀԶԿ» ՓԲ ընկերությունը մարզի Սևան, Գավառ, Մարտունի, Ճամբարակ քաղաքներում և Նորատուս, Սարուխան, Կարմիրգյուղ, Գանձակ, Լճաշեն, Չկալովկա, Նորաշեն, Դոմաշեն գյուղական համայնքներում իրականացրել է ջրամատակարարման համակարգի վերակառուցման 2451.8մլն դրամի աշխատանքներ:

ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդից 02.07.2015թ. N 766-Ն որոշմամբ (6-րդ հրատապ ծրագիր) մարզին հատկացվել է **445.0 մլն դրամ** գումար՝ հրատապ խնդիրների լուծման համար, (որից՝ 42,9 մլն դրամով ավարտվել են Մաքենիս և Փ.Մասրիկ համայնքների խմելու ջրատարերի արտաքին ցանցերի կառուցման, 16,87 մլն դրամով՝ Լճաշեն համայնքի խորքային հորի հորատման, 28,6 մլն դրամով՝ Արեգունի և Դրախտիկ համայնքների համայնքային կենտրոնների կառուցման, 9,7 մլն դրամով Լճափ համայնքի միջնակարգ դպրոցի և 7,0 մլն դրամով՝ Գեղամավան համայնքի մշակույթի տան միջոցառումների սրահի ջեռուցման համակարգերի կառուցման աշխատանքները: 35,5 մլն դրամով շարունակվել են Ներքին Գեղաշեն համայնքի ոռոգման համակարգի կառուցման, 24,4 մլն դրամով՝ Ծովագյուղ համայնքի մշակույթի տան վերանորոգման և 29,2 մլն դրամով՝ Գավառ քաղաքի կենտրոնական հրապարակի վերակառուցման աշխատանքները: 500,0 հազ դրամ հատկացվել է նախագծահեղափոխական աշխատանքների համար: «Գյուղական տարածքների տնտեսական զարգացման ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» ՊՀ-ի կողմից 3 համայնքներում իրականացված և իրականացվող շինարարական աշխատանքների համաֆինանսավորման նպատակով հատկացվել է 25,0 մլն դրամ):

ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի 5 համայնքներ գտնվում են սողանքային գոտում: Վերջին տարիներին սողանքը մեծ վնաս է հասցրել մարզի բնակֆոնդին և ինժեներատեխնիկական կառուցվածքներին: 1997թ.-ին «Հայսեյսմշին» ՓԲԸ-ի և 2005թ.-ին «Կառուցապատում և սպասարկում ԳԱԿ» ՓԲԸ-ի կողմից կատարվել են ուսումնասիրություններ թվով 5 համայնքներում: Գարնանային տեղումներից հետո մարզում ակտիվանում են սողանքային երևույթները: Սողանքային երևույթները առկա են մարզի Դպրաբակ, Այգուտ Մարտունի, Կալավան և Ձորավանք համայնքներում: Սողանքային խնդիրների ընդհանուր լուծման համար անհրաժեշտ է շուրջ 220 մլն դրամ:

ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում առկա են 460 բազմաբնակարան շենքեր՝ 13675 բնակարաններով, 750.7 հազ. ք.մ ընդհանուր մակերեսով: ՀՀ պետական ռեգիստրի տվյալներով մարզում գրանցված են 6 համատիրություններ, որոնք կառավարում են 218 շենք:

01.09.2015թ.-ի դրությամբ մարզում գազաֆիկացված են 45.456 բնակարաններ (կազմում է ընդհանուրի 71.6%-ը), այդ թվում՝ 13675 բնակարաններից 9981-ը գազաֆիկացված է (72.9%): 49798 առանձնատներից գազաֆիկացված է 35,475-ը (71.2%):

1.2. ՃԱՆԱՊԱՐՀԱՇԽՆՈՒԹՅՈՒՆ, ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐ ԵՎ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ

Մարզն ընդգրկում է 283.1 կմ միջպետական նշանակության, 113.4 կմ հանրապետական նշանակության և 419.9 կմ մարզային (տեղական) նշանակության ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային և 1048 կմ համայնքային նշանակության (կամ բնակավայրերի փողոցներ) ճանապարհներ:

-2015թ. ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի միջպետական և հանրապետական նշանակության 385.9կմ երկաթուղային ավտոճանապարհների ընթացիկ ամառային և ընթացիկ ձմեռային պահպանման համար հատկացվել է 659.1 մլն դրամ (որից՝ 484.4 մլն դրամ ամառային և 174.7 մլն դրամ ձմեռային պահպանման համար), իսկ մարզային /տեղական/ նշանակության ավտոճանապարհների ընթացիկ ամառային և ընթացիկ ձմեռային պահպանման համար հատկացվել է 92.4 մլն դրամ:

- 2015թ. ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին 384.5 մլն դրամ ընդհանուր գումարով հիմնանորոգվել է Մ10-Գավառ-Մ10 հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհի կմ0+00-կմ4+200 4.0 կմ երկաթուղայամբ ճանապարհահատվածը:

- Ճանապարհաշինության բնագավառում 2015թ. ՀՀ պետական բյուջեի միջոցների հաշվին՝ 6-րդ հրատապ ծրագրի շրջանակներում մարզի 3 համայնքներում իրականացվել են 186.7 մլն. դրամի ճանապարհաշինական աշխատանքներ: Հիմնանորոգել են Սևան քաղաքի Նաիրյան փողոցը 102.7 մլն. դրամ (0,8կմ), Մարտունի քաղաքի Մամիկոնյան փողոցը 59.3 մլն. դրամ արժեքով (0.46կմ) և Ձորագյուղ համայնքի փողոցը 24.7 մլն դրամ (0.24կմ): **(հավելված 8):**

- Համաշխարհային բանկի պատվիրատվությամբ 2015թ. իրականացվել են Սևան-Վարսեր 3.2կմ մարզային և Մ4-Սևան-Մ4 հանրապետական նշանակության ավտոճանապարհների հիմնանորոգման աշխատանքները՝ 585.6 մլն դրամ գումարով:

- Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի միջոցներով 2015թ. հիմնանորոգվել է Վարդենիս-Մարտակերտ ավտոճանապարհի Գեղարքունիքի մարզով անցնող 0.74կմ հատվածը՝ 118.4 մլն դրամ գումարով:

2015թ. Գավառի քաղաքապետարանի պատվիրատվությամբ համայնքային բյուջեի հաշվին իրականացվել է Գավառ քաղաքի փողոցների փոսային նորոգման աշխատանքներ՝ 14.9 մլն դրամ, Սևանի քաղաքապետարանի պատվիրատվությամբ իրականացվել է Սևան քաղաքի փողոցների փոսային նորոգումներ 34.2 մլն.դրամով Վարդենիսի քաղաքապետարանի կողմից՝ 5.3 մլն դրամի փոսային նորոգման աշխատանքներ, իսկ Մարտունու քաղաքապետարանի կողմից ճանապարհների վերանորոգման աշխատանքներ՝ 12.8 մլն դրամ: Համայնքային բյուջեների հաշվին իրականացվել են նաև Ներքին Գետաշեն համայնքի ճանապարհի փոսային նորոգում՝ 2.6 մլն. դրամ, Ծովինար համայնքի ճանապարհի հիմնանորոգում՝ 7.7 մլն. դրամ, Ձուլաքար համայնքի ճանապարհի հիմնանորոգում՝ 14.0 մլն. դրամ, Լիճք համայնքի ճանապարհի հիմնանորոգում՝ 16.9 մլն. դրամ, Վարդենիկ համայնքի ճանապարհի հիմնանորոգում՝ 61.0 մլն. դրամ, Աստղածոր համայնքի ճանապարհի հիմնանորոգում՝ 36.9 մլն. դրամ, Երանոս համայնքի ճանապարհի հիմնանորոգում՝ 9.3 մլն. դրամ և Նորատուս համայնքի ճանապարհի հիմնանորոգում՝ 29.0 մլն. դրամ գումար:

2015թ. մարզում ճանապարհաշինարարության բնագավառում ներդրումների ծավալը /ճանապարհների հիմնանորոգում/ կազմում է 1519.9 մլն դրամ (13.2 կմ):

Ընդհանուր առմամբ՝ 2015թ. ունեցած տվյալների համաձայն մարզում ճանապարհաշինության բնագավառում ներդրումների ծավալը /ճանապարհների հիմնանորոգում և պահպանություն/ կազմում է 2271.4 մլն դրամ:

2015 թվականին մարզում ճանապարհաշինության ոլորտում իրականացվող աշխատանքների ուղղությամբ ներդրումները 2014 թվականի համեմատությամբ նվազել է 52.3%:

Մարզում գործում են 25 ներմարզային երթուղիներ, որոնք սպասարկվում են 5 ուղևորափոխադրող կազմակերպությունների կողմից: Սպասարկման գործում ընդգրկված են 45 տրանսպորտային միջոցներ (ավտոբուսներ՝ 35, միկրոավտոբուսներ՝ 10):

Վերլուծությունները ցույց են տալիս, որ ուղևորահոսքի սակավության, ոչ օրինական տրանսպորտի գործունեության և մրցակցության բացակայության պատճառներով ներմարզային հասարակական տրանսպորտի աշխատանքը դարձել է ոչ բավարար, որոշ երթուղիներ սպասարկվում են ոչ կանոնավոր, իսկ 15 երթուղիների սպասարկումից կազմակերպությունները հրաժարվել են (ոչ շահավետ լինելու պատճառով): ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարության, համայնքապետերի հետ համագործակցված քայլեր են ձեռնարկվում հասարակական տրանսպորտի աշխատանքը բարելավելու ուղղությամբ: Բավարար վիճակում է գտնվում միջմարզային հասարակական կանոնավոր երթուղիների աշխատանքը: Կանոնավոր սպասարկվում են Գավառ - Երևան, Մարտունի - Երևան, Վարդենիս - Երևան, Սևան - Երևան և Ճամբարակ - Երևան ավտոբուսային և միկրոավտոբուսային երթուղիները:

Ներքաղաքային երթուղիների սպասարկում իրականացվում են Գավառ և Սևան քաղաքներում:

Մարզի համեմատաբար խիտ բնակեցված համայնքներում բնակչությունը հնարավորություն ունի բավարար որակով ընդունելու 10-ից ավելի հեռուստաալիք, իսկ որոշ բնակավայրերում ելնելով իրենց աշխարհագրական դիրքից դիտում են՝ 1-7 հեռուստաալիքներ:

1.3. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌ

Մարզում ընդհանուր ցանքային տարածությունը 2015թ.-ի կազմել է 78296 հեկտար՝ նախորդ տարվա 76315 հա դիմաց (հացահատիկային մշակաբույսերի ցանքատարածությունները աճել են 1981 հեկտարով, բանջարանոցային մշակաբույսերի ցանքատարածությունները 164, իսկ կարտոֆիլի ցանքատարածությունները 948 հեկտարով, մանրամասն տեղեկատվությունը՝ **հավելված 9**-ում): 2015 թվականին մարզում բերքատու պտղի և հատապտղի տարածությունը կազմել է 1,684 հա, որը նախորդ տարվա համեմատ ավելացել 196 հեկտարով:

2015 թ.-ի ցանքատարածությունների աճին զուգընթաց արձանագրվել է բանջարեղենի և կարտոֆիլի համախառն բերքի աճ, չնայած օգոստոս- սեպտեմբեր ամիսներին տեղի ունեցած ուժեղ կարկտահարության

պատճառած վնասներին հացահատիկի 2014 թվականի համախառն արտադրության ցուցանիշը պահպանվեց: (2015թ.-ի մարզում գյուղատնտեսական մշակաբույսերից ստացված համախառն բերքն ու համեմատականը հանրապետական ցուցանիշների հետ բերված են **հավելված 10-ում**):

Գյուղատնտեսության աջակցման և ռեսուրսների զարգացման ծրագրեր. 2015թ.-ի գարնանացանի համար գարու, եգիպտացորենի, առվույտի և կորնզանի արտադրության զարգացման ծրագրի շրջանակներում համայնքների 790 շահառուների կողմից վճարվել և ձեռք է բերվել 194.4 տ. գարնանացան գարու, 1.22 տ. առվույտի և 40 տ. կորնզանի սերմացուներ, որոնցով կատարվել է համապատասխանաբար 972 հա գարու, 48.8 հա առվույտի և 267 հա կորնզանի ցանք (պահանջարկը բավարարված է):

«2010-2014թթ.-ի ցորենի սերմնաբուծության և սերմարտադրության զարգացման» ծրագրի շրջանակներում մարզի 2015թ. մարզի Վարդենիս (30 հա) և Լճաշեն (22 հա) համայնքներում հիմնված սերմնաբուծական տնտեսությունների պայմանագրային հիմունքներով տրամադրվել է 2.5 տոննա աշնանացան ցորենի սուպեր-էլիտային վերարտադրության սերմացու՝ 2015 թվականի բերքից հետո 5.0 տոննա առաջին վերարտադրության սերմացու «Սերմերի գործակալություն» ՊՈԱԿ-ին հետ վերադարձնելու պայմանով, որը պայմանագրային հիմունքներով կհատկացվի մարզի գյուղացիական տնտեսություններին: Այն կնպաստի սորտաթարմացմանը, հետևաբար նաև միջին բերքատվության և համախառն արտադրանքի ավելացմանը: Ծրագրի պահանջներին բավարարող և մասնակցելու ցանկություն ունեցող այլ շահառուներ չեն եղել:

ՀՀ կառավարության 31.08.2014թ.-ի թիվ 1001-Ն որոշմամբ 2015թ.-ի աշնանացանի համար մարզին տրամադրվել է 343 տոննա ցորենի սերմացու՝ 2016թ. աշնանը 54.88 մլն դրամ հավաքագրելու պայմանով: Սերմացուն հատկացվել է 24 համայնքների 440 շահառուների և կատարվել է 1143 հա ցանք: 2014թ. հատկացվել է 114 տոննա սերմացու՝ 14 համայնքների 127 շահառուների և կատարվել է 380 հա ցանք: 343 տոննա աշնանացան ցորենի առաջին վերարտադրության սերմացուի պահանջարկը ներկայացվել է ըստ մարզպետարանի պահանջարկի: Այն բավարար է մարզի կարիքների համար:

Պետական աջակցության ծրագրով 2015թ. մարզին հատկացվել և ներկրվել է.

- ազոտական պարարտանյութ - 5743 տոննա (ներկրվել է 5692 տոննա – պարտքը չկա կազմում է 7մլն.162 հազ. դրամ)

- կալիումական պարարտանյութ - 114.7 տոննա (ներկրվել է 58.2 տոննա – պարտք չկա)

- ֆոսֆորական պարարտանյութ - 107.6 տոննա (ներկրվել է 29.4 տոննա – պարտք չկա)

- դիզելային վառելանյութ – 3467.0 լիտր դիզ. վառելանյութ (ներկրվել է 539600 լիտր, պարտք չկա):

Գյուղացիական տնտեսությունների կողմից ներկայացված վճարունակ պահանջարկը ամբողջությամբ բավարարվում է:

2015թ. դրությամբ վերամշակող կազմակերպությունների կողմից մթերվել է 30.5 տոննա բանջարեղեն, 17.9 տոննա պտուղ՝ նախորդ տարի նույն ժամանակահատվածում մթերվել է 49.6 տոննա բանջարեղեն և 13.4 տոննա պտուղ (*դեմս՝ հավելված 11*):

2015 թվականին ՀՀ կառավարության կողմից մարզի 75 համայնքների շուրջ 700 սոցիալապես անապահով ընտանիքներին տրվեց օժանդակություն՝ անվճար սերմացուի տեսքով: Շուրջ 225 տոննա գարնանացան գարու, 30 տոննա առվույտի և 34 տոննա կորնզանի սերմացուներ են բաժանվել է սահմանամերձ և բարձր լեռնային համայնքների սոցիալապես անապահով ընտանիքներին:

Մարզի գյուղատնտեսության կարևոր ճյուղերից է անասնապահությունը: Այստեղ կենտրոնացված է հանրապետության խոշոր եղջերավոր անասունների շուրջ 17,5 %-ը (120,9 հազար գլուխ տավար, որից 58,6 հազարը՝ կովեր), ոչխարների և այծերի՝ 14,9%-ը (111,4 հազար գլուխ) և խոզերի՝ 8,9 %-ը (12,7 հազար գլուխ): 01.01.2015թ. դրությամբ խոշոր եղջերավոր անասունների գլխաքանակը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ավելացել է 4.6 %-ով, իսկ ոչխարների ու այծերի գլխաքանակը՝ 8.6%-ով (*դեմս՝ հավելված 12*):

Մարզում 2015թ.-ի նոյեմբեր ամսին իրացվել է շուրջ 5.4 հազար տոննա (կենդանի զանգվածով) միս (նվազումը՝ 17.4%), արտադրվել է 6.2 հազար տոննա կաթ (աճը՝ 0%) և 2.3 մլն հատ ձու (աճը՝ 64.3%) (*տես՝ հավելված 13*):

Մարզում «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում ընդգրկվել է 22 համայնք (Մարտունի, Ճամբարակ, Վահան, Լճաշեն, Սեմյոնովկա, Շատվան, Այրք, Հայրավանք, Սարուխան, Կարմիրգյուղ, Ծովազարդ, Ծաղկաշեն, Վարդենիկ, Երանոս, Արծվանիստ, Վազաշեն, Ծովասար, Լիճք, Աստղածոր, Ծակքար, Մարտունի, Ն. Գետաշեն): Նշված համայնքներում իրականացվում է այդ ծրագիրը, որի արդյունքում գյուղացիական տնտեսություններին տրամադրվել է 55 միավոր անիվավոր տրակտոր (շուրջ 368.5 մլն դրամ) և 200 (շուրջ 190.0 մլն դրամ) գյուղտեխնիկա: 2015թ. Ծրագրի երկրորդ փուլում համայնքներում ձևավորվել են «արտոգտագործողների միավորում» սպառողական կոոպերատիվներ: Ծրագրի շրջանակներում 9 համայնքներում/ Լճաշեն, Ճամբարակ, գ. Մարտունի, Վարդենիկ, Երանոս, Աստղածոր, Լիճք, Ծովասար և Սարուխան/ ստեղծված «արտոգտագործողների միավորում» գյուղատնտեսական սպառողական կոոպերատիվներին է տրամադրվել շուրջ 54 միավոր գյուղատնտեսական

տեխնիկա և գյուղ. գործիքներ: Մարզում ջրարբիացվել են 28500 հեկտար արոտավայրեր: Ջրարբիացման համակարգերի կառուցման արդյունքում մարզի 7 համայնքներում /Ծովինար, Ջուլաքար, Գեղիովիտ, Աստղածոր Լիճք Գանձակ և Դոմաշեն/ լիարժեք օգտագործելի են դարձել ոչ միայն նախկինում մասնակիորեն օգտագործվող շուրջ 18000 հա արոտներ, այլև կենդանիների խմելու ջրի բացակայության պատճառով ընդհանրապես չօգտագործվող շուրջ 10500 հա արոտավայրեր՝ արոտավայրի յուրաքանչյուր հա-ից միջին հաշվարկով ստացվել 1.7 տոննա չոր խոտի՝ զանգված՝ համաձայն ընդհանուր կերարտադրության դրույթների և անասնաբուժական նորմատիվների: Արդյունքում՝ նշված տարածքից ապահովվում է շուրջ 4800 տոննա կերամիավոր, որից ստացվում է մոտ 6000 տոննա կաթ՝ շուրջ 900.0 մլն դրամ կամ 685 տոննա քաշած (միս)՝ շուրջ 685.0 մլն դրամի: **Կոոպերատիվներին գյուղատեխնիկայի տրամադրման արդյունքում՝ խոտհարքներից մսուրային շրջանի համար հավաքվել է տարեկան հավելյալ շուրջ 10000 տոննա չոր խոտ, որը հավասարագոր է 4100 տոննա կերամիավորի, որից ստացվում է մոտ 5133 տոննա կաթ՝ շուրջ 770.0 մլն դրամ կամ 685 տոննա քաշած (միս)՝ շուրջ 685.0 մլն դրամի:** Ծրագրի շրջանակներում իրականացված ջրարբիացման աշխատանքների և գյուղատեխնիկայի տրամադրման արդյունքում ստացվում է միջինում տարեկան շուրջ 1670.0 մլն դրամ եկամուտ:

Չնայած մարզում հաշվառված է 2755 տրակտոր, 301 հացահատիկահավաք կոմբայն, 840 տրակտորային կցասայլ, 315 տրակտորային խոտհնձիչ, 105 կերահավաք կոմբայն, 270 հավաքիչ-մամլիչ և այլ գյուղատնտեսական տեխնիկա, սակայն դրանց սարքինության մակարդակը՝ միջինը շուրջ 85.7 %՝ հանրապետական միջինի՝ 79.3 %-ի համեմատ, բայց շահագործման տարիքը բարձր է 20-25 տարեկանա (*տես՝ հավելված 14*):

«ՀՀ գյուղատնտեսական տեխնիկայի ներմուծման ու հավաքակազմի աստիճանաբար նորացման աշխատանքների իրականացում» ՀՀ կառավարության 2013թ.-ի գերակա խնդրի լուծման շրջանակներում 13.06.2013թ. թիվ 588-Ն և 20.06.2013թ. թիվ 650-Ն որոշումների հիման վրա Բելառուսի Հանրապետությունից ներկրված «Բելառուս 82.1» մակնիշի տրակտորներից, որոնց իրացումն իրականացնում է Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ հիմնադրամը (լիզինգային եղանակով): 2014թ.-ին ձեռք է բերվել 25 անիվավոր տրակտոր, 5 հացահատիկահավաք կոմբայն և 24 գյուղգործիք, իսկ «Համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության» ծրագրի շրջանակներում 2014թ.-ին ձեռք է բերվել 52 տրակտոր, 206 գյուղգործիք և 9 հացահատիկահավաք կոմբայն: Ընդհանուր առմամբ 2014թ.-ին ձեռք է բերվել 77 անիվավոր տրակտոր, 230 գյուղգործիք և 9 հացահատիկահավաք կոմբայն: Մարզի համայնքների գյուղատնտեսական տեխնիկայի նորացումը հետևողականորեն շարունակվում է: 2015թ. ՓՄՁ ԶԱԿ հիմնադրամի միջոցով մարզին տրամադրվել է՝ 10 տրակտոր, 14 գյուղգործիք և 2 հացահատիկահավաք կոմբայն:

Մարզում դեռևս օրախնդիր է մնում հակակարկտային կայանների բացակայությունը:

Ամեն տարի մարզում ցանքերի տակ է դրվում 45-46 հազար հեկտար հացահատիկային մշակաբույսերի ցանքատարածություններ, որոնք գտնվում են ռիսկային գոտիներում, ամբողջ վեգետացիայի ընթացքում դիտվում են անընդհատ կարկտահարություններ, որի պատճառով գյուղացիական տնտեսություններին պատճառվում է զգալի վնաս: Ընդհանուր առմամբ առաջնային անհրաժեշտ է ռադիոլոկացիոն կայանի և առնվազն 10 հակակարկտային կայանքի ձեռք բերումը (կայանքների համար անհրաժեշտ է շուրջ 40.0 մլն դրամ):

Հողօգտագործում. 2015թ.-ին հողօգտագործման բնագավառում մարզպետարանն ուշադրություն է դարձրել պետական և համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերի վարձակալության տրամադրման գործընթացին, հողերի պահպանության աշխատանքների իրականացմանը: 01.01.2016թ. դրությամբ մարզում վարձակալության տրամադրման համար նախատեսված համայնքային և պետական սեփականության 62.6 հազ. հա գյուղատնտեսական նշանակության հողերից փաստացի վարձակալության է տրամադրվել 58.6 հազ հա կամ **93.6%: ՀՀ** Գեղարքունիքի մարզում փաստացի վարձակալության հանձնված հողամասերի դիմաց գանձվել է 150.3 մլն դրամ, կատարողականը կազմել է 92.4% (վարձակալությամբ տրամադրված հողամասերի վերաբերյալ համեմատական տեղեկատվությունը՝ **հավելված 15-ում**):

2015թ.-ի ընթացքում մարզում օտարվել է 39.4 հա հողատարածք, որի արդյունքում ձևավորվել է շուրջ 80.4 մլն դրամ հասույթ (ՀՀ մարզում իրականացված հողերի աճուրդ-վաճառքների վերաբերյալ տեղեկատվությունը ներկայացված է **հավելված 16-ում**: Ներկայում հողերի աճուրդների վերաբերյալ հայտարարությունները տեղադրվում են «Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթում և <http://www.azdarar.am> հասցեում գտնվող ՀՀ-ն հրապարակային ծանուցումների պաշտոնական ինտերնետային կայքում:

1.4. ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ԲՆԱԳԱՎԱՌ

Ստորև ներկայացված են. ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված միջոցներից մարզպետարանին և մարզային ենթակայության կազմակերպություններին 2014թ. 2015թ ֆինանսավորված և 2016թ.-ին նախատեսված գումարները:

(հազ. դր.)

	2014թ. ֆինանսավորում (հազ. դրամ)	2015թ. ֆինանսավորում (հազ. դրամ)	2016թ. Նախատեսված (հազ. դրամ)
ՀՀ Գեղարքունիքի մարզպետարան աշխատակազմի պահպանում	519584.0	656287.2	681348.5
Գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանում/ մարզպետարանի աշխատակազմ/	0	2976.0	0
Արծվաշեն համայնքի աշխատակազմի պահպանում	4507.7	4777.6	4926.9
Հանրակրթական ուսուցում	6019764.0	6264624.3	6414159.0
Ներառական կրթություն	60455.6	70135.0	71767.8
Հատուկ կրթություն	89240.9	95780.8	93421.4
Արտադպրոցական դաստիարակություն	11676.4	14634.4	14634.4
Նախադպրոցական /կրթություն /	57447.2	91944.5	99824.6
Սոցիալապես անապահով ընտանիքների երեխաների դասագրքերի վարձավճարների փոխհատուցում	9169.1	9165.1	34.6
Երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ազգա- յին նվագարանների գծով ուսուցման վարձավճա- րի փոխհատուցում	33019.4	45345.1	45345.1
Մանկավարժների և դպրոցական երեխաների տրանսպորտային ծախսերի փոխհատուցում	1208.4	1208.4	1208.4
Կրթական հիմնարկների շինարարություն	69987.0	103447.9	158000
Կրթական օբյեկտների շինարարություն	49975.7	0	
Թանգարանային ծառայություններ	16478.5	17601.4	17781.8
Թատերական ներկայացումներ	44196.5	50210.5	50506.3
Մշակութային միջոցառումների իրականացում	1247.0	835.0	3278.2
ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդից	277972.2	519148.2	0
Մարզային նշանակության ա/ճ-ների ընթացիկ ծմեռային պահպանում և շահագործում	89639.9	92426.3	103500.0
Պետական նշանակության ա/ճ-ների հիմնանորոգում	409777.8	0	0
Պետական հիմնարկների աշխատողներին սոցիալական փաթեթից օգուվողներին հատուցում	478466.8	262855.6	0
Այլընտրանքային աշխատանքային ծառայողներին դրամական բավարարում	0	1080	1080
Այլ ընթացիկ դրամաշնորհներ համայնքներին	0	240032.6	0
Սուբվենցիաներ	151063.0	0	0
Պետական աջակցություն սահմանամերձ համայնքներին	0	100919.6	0
Մշակութային օբյեկտների հիմնանորոգում	0	0	50000.0
Արեստավորման միջոցով որակավորում ստացած ուսուցիչներին հավելավճարներ	0	0	1460.3

Ընդամենը	8390369.4	8645435.5	7812277.3
Դուրացիա	3747835.3	4108867.2	4134926.3
Ընդամենը	12138204.7	12754302.7	11947203.6

ՀՀ կառավարության 26.02.2015թ. թիվ 171-Ն որոշմամբ մարզի սահմանամերձ թվով 2 համայնքների (Ճամբարակ և Վահան) բնակիչների բնական գազի և էլեկտրաէներգիայի սակագնի մասնակի փոխհատուցման, ինչպես նաև սահմանամերձ հողատարածքների հողի հարկի և այդ հողերի վրա ունեցած անշարժ գույքի գույքահարկի տարեկան գումարների փոխհատուցման նպատակով 2015թ հատկացվել է 100919.6 հազ դրամ՝ 3819 շահառուի (ծրագրից օգտվել են 1482 գազի, 2337-ը հոսանքի շահառուներ, ինչպես նաև տրամադրվել է 3537 գյուղացիական տնտեսության հողի հարկ, 373 ֆիզիկական անձանց և 22 իրավաբանական անձանց անշարժ գույքի գույքահարկ):

Գեղարքունիքի մարզպետարանի ենթակայության առողջապահական փակ բաժնետիրական ընկերությունների 2014թ. գլոբալ բյուջեի տարեկան ճշտված ծավալը կազմել է 2,850,1 մլն դրամ, իսկ 2015թ. կազմել է 2,830,3 մլն դրամ (99.3%-ը):

31.12.2015թ-ի դրությամբ մարզի համայնքների բյուջեների փաստացի մուտքերը նախատեսված 5480987.3 հազար դրամի դիմաց կազմել են՝ 5478002.7 հազար դրամ, (կատարողականը՝ 99.9%): 2014 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատությամբ ընդամենը հավաքագրված եկամուտների ցուցանիշը աճել է 8.3 %-ով : ՀՀ համայնքների (ըստ մարզերի) բյուջեների եկամուտների հանրապետական ցուցանիշները ներկայացված են **հավելված 17-ում**: **Հավելված 18-ում** ներկայացված են ՀՀ քաղաքային համայնքների հողի հարկի և գույքահարկի ցուցանիշները:

31.12.2015թ. դրությամբ ՀՀ համայնքների (ըստ մարզերի) կողմից կուտակված աշխատավարձի և սոց. վճարների գծով պարտքերի վերաբերյալ տեղեկատվությունը ներկայացված է **հավելված 19-ում**:

1.5. ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌ

Գեղարքունիքի մարզում գործում է 126 դպրոց, այդ թվում՝ 89-ը՝ միջնակարգ, 26-ը՝ հիմնական, 2-ը՝ տարրական, 1-ը՝ հատուկ և 6 ավագ, 1 կրթահամալիր, 1 հիմնադրամ («Ծաղկունքի բաց դպրոց»): Սևան քաղաքում գործում է արհեստագործական ուսումնարան՝ 7 խմբով (114 աշակերտ):

Գեղարքունիքի մարզպետարանի տվյալների համաձայն՝ 2015-2016թթ. ուսումնական տարում մարզի 126 հանրակրթական դպրոցներում աշխատում է 3502 ուսուցիչ, այդ թվում 2750 կին և 752 տղամարդ: Ուսուցիչ-աշակերտ թվաքանակի հարաբերակցությունը 2014-2015թթ. ուսումնական տարում կազմել է 1/8.4, իսկ 2015-2016թթ. ուս. տարում՝ 1/8.4:

2015-2016թթ. ուսումնական տարում մարզի հանրակրթական հաստատություններում սովորում է 29,163 աշակերտ, որը 2014-2015թթ. ուսումնական տարվա համեմատ պակաս է 140 աշակերտով: 2015-2016թթ. ուսումնական տարում առաջին դասարան են հաճախել 2995 երեխա, իսկ 2014-2015թթ. ուս. տարում՝ 3015 երեխա: Դասարանների թիվը 2015-2016թթ. կազմել է 1567 (նախորդ տարվա համեմատ պակասել է 17-ով): Դասարանների նվազման միտումը պայմանավորված է ավագ դպրոցների կարգավիճակի փոփոխության հետ: Մարզում բոլոր երեխաները հաճախում են դպրոց:

Մարզում առաջնահերթ են համարվում նախադպրոցական կրթության և մատչելիության ապահովումը, հանրակրթության արդյունավետության բարձրացումը, դպրոցների նյութատեխնիկական բազայի, ուսումնաձրագրային և ուսումնամեթոդական նյութերի բարելավումը, մասնագիտական կրթության բովանդակության արդիականությունը և որակի բարձրացման խնդիրները: Մարզում առկա 45 նախադպրոցական հաստատությունների վերաբերյալ մանրամասն տեղեկատվությունը ներկայացված է **հավելված 20-ում** (2014թ-ին ՆԴՀ թվաքանակը՝ 44, երեխաների թվաքանակը՝ 3265, իսկ 2015թ-ին ՆԴՀ թվաքանակը՝ 45, իսկ երեխաների թիվը՝ 3393):

1.6. ԱՌՈՂՋԱԴԱՀՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱԴԱՀՈՎՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌ

Մարզի առողջապահական համակարգում գործում են 40 բուժհաստատություններ՝ բոլորն էլ մարզպետարանի ենթակայության՝ (30-ը՝ ՊՈԱԿ-ներ, 10-ը՝ ՓԲԸ-ներ), դրանցից երկու բժշկական կենտրոն, երեք պոլիկլինիկա, երկու հիվանդանոց, մեկ ծննդատուն, մեկ առողջության կենտրոն, 12 ամբուլատորիաներ և 18

առողջության առաջնային պահպանման կենտրոններ և 1 ատամնաբուժական պոլիկլինիկա: Մարզում հիվանդանոցային մահճակալների թիվը (ներառյալ առողջության կենտրոնի մահճակալների թիվը) 327 է:

ՀԲ-ի աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում արդիականացվել է Գավառի բժշկական կենտրոնը (100 մահճակալ), ավարտին է մոտենում Ճամբարակի առողջության կենտրոնի (30 մահճակալ) արդիականացումը, նախատեսվում է Սևանի բժշկական կենտրոնի հիվանդանոցային նոր մասնաշենքի կառուցումը (32 մահճակալ) և արդիականացումը:

Մարտունու բժշկական կենտրոնի արդիականացման ծրագիրը մշակվել և ընդգրկվել է «Հայաստանում հոգեբուժական ծառայության բարեփոխումներին աջակցություն» նախնական ծրագրի շրջանակներում: Ներկայում այն ներկայացվել է կառավարության համաձայնեցմանը և հաստատմանը:

«Գավառի բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ-ի շահագործման է հանձնվել 26.11.2011թ.-ին: Ծրագրի շրջանակներում իրականացվել է բժշկական կենտրոնի հիմնական մասնաշենքի ամբողջական հիմնանորոգում և վերջինիս կից կառուցվել եռահարկ կցակառույց (ընդհանուր շուրջ 3835քմ): Կենտրոնը հագեցվել է ժամանակակից հիմնական բժշկական սարքավորումներով, կահույքով և պարագաներով: ***Ընդհանուր ներդրումները «Գավառի բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ-ում կազմել են 1,603.3 մլն դրամ:***

Արդիականացման արդյունքում բարելավվել է բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների ֆիզիկական մատչելիությունը և որակը: Բարելավվել է նաև բժշկական կենտրոնի գործունեության ցուցանիշները: *Գավառի բժշկական կենտրոնում ստացվող բուժօգնություն ստացած քաղաքացիների թիվը 2015թ.-ին ավելացել է շուրջ 20%-ով 2012թ.-նի ցուցանիշների նկատմամբ: Նույն ժամանակահատվածում՝ վիրահատությունների թիվն աճել է շուրջ 20%-ով, մահճակալների զբաղվածությունը՝ շուրջ 30%-ով, իսկ ծննդաբերություններինը՝ շուրջ 15%-ով:*

«Ճամբարակի առողջության կենտրոն» ՓԲԸ-ն շահագործման է հանձնվել 2015թ. նոյեմբերին: Ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են կենտրոնի ամբողջական հիմնանորոգում (շուրջ 2200քմ): Ճամբարակի առողջության կենտրոնը հագեցվել է նաև բժշկական սարքավորումներով կահույքով և պարագաներով: Ընդամենը իրականացվել է շուրջ 583 մլն դրամի ներդրում:

Արդիականացման արդյունքում բարելավվել է մարզի բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների ֆիզիկական մատչելիությունը և որակը: Բարելավվել են նաև բժշկական կենտրոնների գործունեության ցուցանիշները: *Գավառի բժշկական կենտրոնում ստացվող բուժվածների թիվը 2015թ.-ին գրեթե կրկնապատկվել է 2011թ.-ի ցուցանիշների նկատմամբ: Նույն ժամանակահատվածում՝ վիրահատությունների թիվն աճել է շուրջ 35 %-ով, իսկ ծննդաբերություններինը՝ շուրջ 15 %-ով:*

ՀՀ կառավարության 02.11.2006թ.-ի թիվ 1911-Ն որոշմամբ նախատեսվել է «Սևանի հիվանդանոց» ՓԲԸ և «Սևանի պոլիկլինիկա» ՓԲԸ միաձուլման ձևով վերակազմակերպել՝ ստեղծելով «Սևանի բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ-ն: ՀԲ-ի ծրագրերի շրջանակներում Սևանի պոլիկլինիկայի հարակից տարածքում նախատեսվում է «Սևանի բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ-ի շուրջ 2500քմ ընդհանուր մակերեսով երկհարկանի հիվանդանոցային նոր մասնաշենքի կառուցումը, ինչպես նաև հագեցումը հիմնական բժշկական սարքավորումներով, կահույքով և պարագաներով: 20.08.2015թ.-ին մեկնարկել են Սևանի նոր բժշկական կենտրոնի կառուցման նախագծանախահաշվային փաստաթղթերի մշակման աշխատանքներն, որոնք նախատեսվում է ավարտել 21.03.2016թ.-ին: ***Ընդամենը նախատեսվում է իրականացնել շուրջ 1,168.7 մլն դրամի ներդրում:***

2000-2014թթ. ընթացքում ՀԲ-ի ֆինանսավորմամբ իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում մարզում հիմնանորոգվել և կառուցվել են ընդհանուր առմամբ 21 համայնքային բուժհաստատություններ (կառուցում՝ 13 և հիմնանորոգում՝ 8): Ամբուլատորիաներ են կառուցվել Ձորագյուղ, Ներքին Գետաշեն, Վերին Գետաշեն, Ծովինար, Նորատուս, Երանոս, Գեղիկ, Զոլաքար, Լուսակունք, Ծովասար, Աստղածոր, Վարդածոր (2013թ.) և Լիճք (2013թ.) համայնքներում: Դոմաշեն, Կարմիրգյուղ, Վարդենիկ, Արծվանիստ, Լճաշեն, Ծովագյուղ, Սարուխան և Վաղաշեն համայնքներում հիմնանորոգվել են առկա շինությունները:

Ընդհանուր առմամբ վարկային ծրագրերով Գեղարքունիքի մարզի ամբուլատոր պոլիկլինիկական օղակում կատարվել է շուրջ 1,234.8 մլն դրամի չափով ներդրում:

Մարզի բուժհաստատություններում աշխատող բժիշկների ընդհանուր թիվը 295, միջին բուժանձնակազմի թիվը՝ 754: 2014թ.-ի համեմատ բժիշկների ընդհանուր թիվը ավելացել է 3 մասնագետով, իսկ բուժանձնակազմի թիվը՝ 1-ով: Մարզի ամբուլատոր համակարգն ապահովված է բժշկական և բուժօրյական կադրերով: *Հիվանդանոցային ծառայությունը կարիք ունի մի շարք մասնագետների՝ անեսթեզիոլոգ-ռեանիմատոլոգ, վիրաբույժ, քիթ-կոկորդ-ականջաբան, հոգեբույժ, նյարդաբան, համաճարակաբան, վնասվածքաբան, ակնաբույժ-վիրահատող, էնդոկրինոլոգ, մանկաբարձ-գինեկոլոգ:*

Մարզում առկա է 17 շտապ օգնության մեքենա, որից 1-ը՝ ռեանոմոբիլ, 4-ը՝ «Ֆորդ-տրանզիտ», 9-ը՝ «Գազել», 3-ը՝ «ՈՒԱԶ»: Բոլորն էլ բավարար ֆունկցիոնալ վիճակում են: *Մարզին անհրաժեշտ է 4 ՈՒԱԶ, 3 ռեանոմոբիլ և 3 շրապօգնության մեքենաներ:*

2015թ.-ին մարզում գրանցվել է 2560 ծնունդ, մինչև 1 տարեկան երեխաների 0 մահ, մայրական մահացության՝ 0 դեպք:

Դեղորայքային ապահովվածությունը բավարար է: Ս/թ մարտ ամսից սկսած «Ոչ վարակիչ հիվանդությունների վերահսկում և կանխարգելում» ծրագրի շրջանակներում կատարվել է գլյուկոզայի հետազոտություն 8,400 մարդ, պապ-քսուք՝ 978 մարդ, արյան գերճնշման հետազոտություն՝ 11,000 մարդ: Սոց. փաթեթով նախատեսված շահառուների 99%-ը հետազոտվել է մարզի բուժհաստատություններում:

Սոցիալական ապահովություն. Մարզում բնակվում են 38,000 կենսաթոշակառուներ, 17,150՝ հաշմանդամներ, 390ը՝ զոհված ազատամարտիկների և 8 անհայտ կորած անձանց ընտանիքներ, 7800-ը՝ փախստական ընտանիքներ, որոնց հիմնական մասը ստացել է ՀՀ քաղաքացիություն, բռնի տեղահանվածներ՝ 2500:

Մարզպետարանի բյուջետային ծախսերի տնտեսագիտական դասակարգման «այլ նպաստներ բյուջեից» հոդվածով սոցիալական աջակցության նպատակով նախատեսված 20 մլն դրամ ֆինանսական միջոցները Գեղարքունիքի մարզպետի որոշումներով տրամադրվել է մարզի 92 համայնքների 791 ընտանիքներին:

Մարզում խոցելի խմբերի թվաքանակի տվյալները 2014թ. և 2015թ. (նոյեմբերի վերջի) կտրվածքով

	Գավառ	Մարտունի	Սևան	Վարդենիս	Ճամբարակ	Ընդամենը մարզում
Ընտանեկան նպաստ ստացող ընտանիքների թիվը (2014թ.)	2297	4675	1480	2236	658	11.346
Ընտանեկան նպաստ ստացող ընտանիքների թիվը (2015թ.)	2396	4640	1499	2402	669	11.606
Սոցիալական նպաստ ստացող ընտանիքների թիվը (2014թ.)	289	323	340	427	273	1652
Սոցիալական նպաստ ստացող ընտանիքների թիվը (2015թ.)	286	317	347	423	271	1644
Գրանցված գործազուրկների թիվը (2014թ.)	1114	1251	2093	1046	296	5800
Գրանցված գործազուրկների թիվը (2015թ.)	1590	1655	1997	1100	389	6731

1.7. ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՄՊՈՐՏԻ ԲՆԱԳԱՎԱՆ

2015թ.-ին մարզում գործում է 69 գրադարան, որոնցից 1-ը՝ մարզային, 6-ը՝ քաղաքային, 60-ը՝ գյուղական, 2-ը՝ մանկական գրադարաններ են: Գործում է 3 թանգարան, որից 1-ը՝ բնապահպանական, իսկ 2-ը՝ երկրագիտական:

Մարզում գործում է 9 մարզադպրոց՝ Գավառում, Սևանում, Ճամբարակում, Մարտունիում Վարդենիսում և Սարուխանում: Վերջին հինգ տարիների ընթացքում մասնակի վերանորոգվել են Գավառի (*փոխվել է դահլիճի տանիքը և մասնակի՝ դահլիճի հատակը - շուրջ 5 մլն դրամ*) և Սևանի (*ներքին հարդարման աշխատանքներ շուրջ 1 մլն դրամ*) մարզադպրոցները, բարերարների նվիրատվությունների հաշվին կատարվել է մարզագույքի թարմացում:

Գավառի, Գեղարքունիքի մարզային, Սևանի քաղաքային, Վարդենիսի քաղաքային և թիվ 1 մանկական, Մարտունու քաղաքային, Սևանի ջրային մարզաձևերի և «Սևան» մարզական ընկերության Մարտունու մասնաճյուղի մարզադպրոցների սաները մասնակցել են հանրապետական սպորտային մրցույթ-փառատոների, իսկ Սևանի, Մարտունու և Վարդենիսի մարզադպրոցների սաները մասնակցել են նաև Եվրոպայի և աշխարհի սպորտային մրցույթներին և ունեցել են մի շարք ձեռքբերումներ:

1. Բոնցքամարտի աշխարհի և Եվրոպայի առաջնության մասնակիցներ
2. Բազկամարտի Եվրոպայի առաջնության մասնակից
3. Համահայկական խաղերի բազկամարտի առաջնություն - I տեղ
4. Համահայկական խաղերի բազկամարտի առաջնություն - II տեղ
5. Համահայկական խաղերի բազկամարտի առաջնություն - II տեղ
6. Ջրային մարզաձևերի աշխարհի և Եվրոպայի առաջնության մասնակից

Նշված մարզադպրոցների վերանորոգման և ժամանակակից սպորտային գույքով կահավորման դեպքում կանխատեսվում է ինչպես մարզադպրոցներ հաճախողների թվի, այնպես էլ սպորտային մրցույթներին ձեռքբերումների աճ: Կարևոր է, որ մարզի մի շարք խոշոր գյուղական համայնքներում՝ Նորադուսում, Գանձակում, Վարդենիկում, Լիճքում, Լճաշենում, Վերին Գեղաշենում, Գեղիմլիկում բացվեն մարզադպրոցներ:

1.8 ԲՆԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌ

Գեղարքունիքի մարզի բնապահպանական հիմնախնդիրներն էապես կապված են Սևանա լճի էկոհամակարգերի վերականգնման ու պահպանման հարցերի հետ՝ որպես Հայաստանի Հանրապետության համար ռազմավարական կարևոր նշանակության խնդիր: Վերջինիս կարևորությունը պայմանավորված է հետևյալ հիմնական գործոններով՝

1. Սևանա լիճը Հայաստանի ջրային ռեսուրսների ամենամեծ շտեմարանն է, որն ապահովում է ինչպես կենցաղային խմելու ջրի, այնպես էլ ոռոգման կարիքների զգալի մասը:

2. Սևանա լիճը հանդիսանում է ափամերձ բնակավայրերի բնակչության եկամուտների հիմնական աղբյուրը (ծկան և խեցգետնի արդյունահանում, հանգստի գոտիների կազմակերպում, և այլն):

3. Սևանա լիճը համարվում է Հայաստանի հիմնական հանգստյան գոտիներից մեկը և մեծ նշանակություն ունի զբոսաշրջության զարգացման համար:

2014թ.-ին ջրի տակ մնացած անտառածածկ տարածքների մաքրման նպատակով ՀՀ պետական բյուջեի միջոցներից ներդրվել է **125.4** մլն դրամ և մաքրվել՝ **150** հա տարածք, իսկ 2015թ.-ին ՀՀ պետ. բյուջեի միջոցներից ներդրվել է **122** մլն դրամ և մաքրվել՝ **70** հա:

2014թ.-ին ձկան պաշարների համալրման, արժեքավոր և հազվագյուտ ձկնատեսակների վերարտադրության նպատակով ՀՀ պետական բյուջեից ներդրվել է 60 մլն դրամ: Եվ Սևանա լիճ է բաց թողնվել շուրջ 400 հազար հատ ամառային իշխան և Գեղարքունի տեսակի մանրածուկ:

2015թ.-ին՝ 60 մլն դրամ՝ հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին Սևանա լիճ բաց է թողնվել շուրջ 400 հազար հատ ամառային իշխան և Գեղարքունի տեսակի մանրածուկ:

2015թ.-ին Ձկնաբուծության զարգացման և Սևանի իշխանի վերականգնման հիմնադրամի կողմից բաց է թողնվել 240 հազար հատ Սևանի իշխան, իսկ Շորժայի պիլոտային ծրագրի կողմից՝ 3000 հատ:

ՀՀ պետական բյուջեից 2014թ.-ին **2 մլրդ դրամ** է հատկացվել Ձկնաբուծության զարգացման և Սևանի իշխանի վերականգնման հիմնադրամին, իսկ 2015թ.-ին **1 մլրդ դրամ**՝ ՀՀ Սևանի իշխանի պաշարների վերականգնման և ձկնաբուծության զարգացման նպատակով՝ Կարճաղբյուր համայնքում ձկնաբուծարան կառուցելու համար: Շինարարական աշխատանքներն ընթացքի մեջ են:

Ճամբարակի անտառտնտեսությունում և «Սևան» ԱՊ-ի տարածքում 2014-2015թթ. կատարվել են անտառվերականգնման, անտառի խնամքի, անտառային ճանապարհների վերանորոգման աշխատանքներ, որի համար ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 11 մլն դրամ: 2015թ.-ի ՄԱԿ-ի կլիմային փոփոխության ծրագրի շրջանակներում տեղական համայնքների համար կլիմայի փոփոխության նվազեցման և հարմարվողականության օգուտները ցուցադրելու նպատակով անտառների և արոտավայրերի կայուն կառավարում ծրագրի շրջանակներում Վարդենիսի տարածաշրջանում իրականացվում են՝

- Ծովակ համայնք՝ նոր անտառի հիմնում՝ 15 հա.

- Ծովակ-Արեգունի Սևան ԱՊ-ի տարածքում՝ նոր անտառի հիմնում և ցանկապատում՝ 18.2 հա.

- Ծափաթաղ համայնք՝ կաղնուտային անտառների լրացում և խնամք՝ 7 հա.

- Ծափաթաղ համայնքի դաշտապատյան շերտի հիմնում՝ 1500 հատ ծառերի տնկում.

- «Սևան ազգային պարկ» ՊՈԱԿ-ի տարածքում ոռոգման նպատակով իրականացվում են 2 պոմպերի տեղադրման և ոռոգման առուների կառուցման աշխատանքներ:

Մարզը հարուստ է օգտակար հանածոների՝ ոսկու, մագնեզիտասիլիկատային ապարների, քրոմիտի, քաղցրահամ, թերմալ և հանքային ջրերի, բազալտի, գրանիտի, մարմարի, տուֆի, հրաբխային խարամի, պեռլիտային ավազների հանքավայրերով: 2015թ.-ի դրությամբ մարզում առկա 26 հանքավայրերից շահագործվում են 24-ը՝ թվով 19 կազմակերպությունների կողմից:

Վերակառուցման և զարգացման Եվրոպական բանկի հետ համագործակցության ծրագրի շրջանակներում ավարտվել և շահագործման են հանձնվել Գավառի, Մարտունու, Վարդենիսի մաքրման կայանները, Սևան, Գավառ, Մարտունի և Վարդենիս քաղաքների կոյուղագծերը:

Բնապահպանական առումով մարզում առաջնային խնդիր են մնում թափոնների տեղադրման, աղբահանության և աղբավայրերի չկանոնակարգված օգտագործման հարցերը: Մարզում կան պաշտոնական 5 աղբավայրեր, որոնք շահագործվում են Սևան, Գավառ, Մարտունի, Վարդենիս և Ճամբարակ համայնքների կողմից: Կոշտ կենցաղային և արտադրական թափոնների հավաքման, տեղադրման և աղբավայրերի կառավարման խնդիրները բացասական ազդեցություն է թողնում ինչպես բնակավայրերի էկոլոգիական վիճակի, այնպես էլ մարզի ռեկրեացիոն գրավչության վրա: Այն պահանջում է աշխատանքների իրականացում մի քանի ուղղություններով՝ խոշոր բնակավայրերի հատակագծերով նախատեսված աղբավայրերի կառավարման պլանների մշակում, միջհամայնքային աղբավայրերի նախագծում և դրանց շահագործման համար տեխնիկական միջոցների տրամադրում, աղբահանության աշխատանքների բարելավում:

Սևանա լճի ավազանում աղբավայրերի տեղաբաշխման գլխավոր ուղղագիծը մշակվել և ՀՀ կառավարության 10.06.2011թ.-ի թիվ 22 որոշմամբ հավանության է արժանացել: Ուղղագծով նախատեսված միջոցառումների իրականացումը հնարավորություն կստեղծի լուծել լճի ավազանում աղբի հավաքման, տեսակավորման, տեղափոխման, վնասագերծման և վերամշակման խնդիրները:

Հաշվի առնելով, որ մարզի ջրային ավազանների աղտոտվածության հիմնական աղբյուրը կենցաղային և արտադրական գործունեության հետևանքով առաջացող կեղտաջրերն են, անհրաժեշտ է նաև Սևանա լճի ջրահավաք ավազանում գտնվող մնացած համայնքներում կառուցել կոյուղագծեր և միացնել մաքրող կայաններին, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել գոյություն ունեցող կեղտաջրերի մաքրման ոչ ծախսատար տեխնոլոգիաների կիրառման հնարավորությունները: Տուրիզմի զարգացմանը զուգընթաց պետք է ապահովել կեղտաջրերի մաքրման կենսաբանական ինքնավար համակարգերի կիրառումը և մարզի ու համայնքների զարգացման պլաններում այդ ենթակառուցվածքների վերականգնման համար համապատասխան միջոցներ նախատեսել:

Օժտված լինելով գեղատեսիլ բնությամբ և հարուստ պատմամշակութային ժառանգությամբ՝ մարզի զբոսաշրջությունը մնում է թույլ զարգացած, մարզի հարուստ զբոսաշրջային ռեսուրսը լիակատար կերպով չի օգտագործվում: Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ զբոսաշրջության զարգացումը կարող է լինել Գեղարքունիքի մարզի տնտեսական զարգացման կարևորագույն խթանը, որը կբարձրացնի բնակչության կենսամակարդակը և հնարավորություններ կստեղծի մարզի կայուն տնտեսական աճի համար: Այս նպատակով աշխատանքներ են տարվում մարզի տարածաշրջաններում զբոսաշրջության զարգացման գործում:

1.9. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՇՈՒԿԱ, ԱՌԵՎՏՈՒՐ ԵՎ ՄՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌ

ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում գրանցված են ավելի քան 30 արտադրական և 525 առևտրային ձեռնարկություններ: Խոշոր արտադրական ձեռնարկություններից են «ԳեոՊրոՄայնինգ» ՍՊԸ, «Աքվատիկ» ՍՊԸ, «Արաքս 2» ԱԿ, «Արմկոֆե» ՍՊԸ, «Հրանտ Կարապետյան» ՍՊԸ, «Սևանի հացի գործարան» ՍՊԸ:

2014թ.-ին մարզի արդյունաբերական կազմակերպություններում, առևտրի և սպասարկման ոլորտի ձեռնարկություններում աշխատում է շուրջ 1823 մարդ, որից արդյունաբերության ոլորտում զբաղվածների թիվը կազմում է մոտ 1150 մարդ, իսկ առևտրի և սպասարկման՝ շուրջ 673 մարդ:

2015թ.-ին մարզի արդյունաբերական կազմակերպություններում, առևտրի և սպասարկման ոլորտի ձեռնարկություններում աշխատում է շուրջ 2130 մարդ, որից արդյունաբերության ոլորտում զբաղվածների թիվը կազմում է շուրջ 1257 մարդ, իսկ առևտրի և սպասարկման՝ շուրջ 873 մարդ:

Փոքր և միջին բիզնեսին աջակցելու նպատակով 2015թ.-ի ընթացքում ֆինանսական աջակցություն են ստացել առավել իրատեսական գործարար ծրագրեր ներկայացրած 29 սկսնակ գործարար: Ստացված վարկերի ընդհանուր գումարը կազմել է 75.5մլն դրամ: Ֆինանսական աջակցությունը տրվել է Հայաստանի ՓՄՁ ԶԱԿ հիմնադրամի կողմից:

2015թ. մարզկենտրոնում վերաբացվել է Սևան հանքային ջրերի գործարանը, որտեղ աշխատում են ավելի քան 80 մշտական և ժամանակավոր աշխատողներ:

ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի զբաղվածության կենտրոններում 2015թ. նոյեմբերի վերջի դրությամբ հաշվառված աշխատանք փնտրողները կազմում են 7423 մարդ, որոնցից գործազուրկների թիվը կազմում է 6471մարդ:

Աշխատուժի առաջարկն ըստ ՀՀ մարզերի և ք. Երևանի, 2015թ. նոյեմբերի վերջի դրությամբ

	Աշխատանք փնտրողներ (հազար մարդ)		որոնցից՝ գործազուրկներ (հազար մարդ)	
	Ընդամենը	նրանցից՝ երիտասարդներ	Ընդամենը	նրանցից՝ երիտասարդներ
Ընդամենը	86,414	21,109	74,441	18,121
ք. Երևան	17,117	2,724	15,254	2,269
Արագածոտն	4,430	1,044	3,030	772
Արարատ	6,209	1,513	5,249	1,347
Արմավիր	5,488	1,335	4,420	1,176
Գեղարքունիք	7,423	1,880	6,731	1,777
Լոռի	10,658	2,779	10,182	2,638
Կոտայք	8,581	1,962	7,266	1,742
Շիրակ	14,257	4,305	12,022	3,501
Սյունիք	4,794	1,176	4,290	1,058

	Աշխատանք փնտրողներ (հազար մարդ)		որոնցից՝ գործազուրկներ (հազար մարդ)	
	Ընդամենը	նրանցից՝ երիտասարդներ	Ընդամենը	նրանցից՝ երիտասարդներ
Վայոց ձոր	1,755	499	1,157	332
Տավուշ	5,441	1,787	4,611	1,483

Միջին ամսական անվանական աշխատավարձն ըստ ՀՀ մարզերի և ք. Երևանի 2015թ.

**Միջին ամսական անվանական աշխատավարձն ըստ տնտեսության հատվածների
ՀՀ մարզեր և ք. Երևան 2015թ. հոկտեմբեր**

	Ընդամենը, դրամ	Պետական	Ոչ պետական	2014 թ. նկատմամբ %		
				Ընդամենը, դրամ	Պետական	Ոչ պետական
Ք. Երևան	183 263	162 400	211 598	107.2	106.2	108.1
Արագածոտն	127 226	112 060	174 185	105.6	106.0	108.4
Արարատ	144 585	115 197	175 252	106.4	106.9	105.0
Արմավիր	151 557	142 585	175 908	107.9	107.6	110.1
Գեղարքունիք	141 907	117 397	239 067	105.1	101.2	111.9
Լոռի	150 647	119 961	192 581	108.2	103.2	112.9
Կոտայք	156 175	117 009	186 764	103.5	105.5	103.4
Շիրակ	130 652	116 948	169 151	105.7	106.7	104.1
Սյունիք	251 615	118 948	350 812	125.4	107.5	127.0
Վայոց ձոր	139 080	113 205	180 857	108.0	104.9	112.7
Տավուշ	143 077	121 504	186 759	106.9	106.5	100.9

Մանրաձախ առևտրի շրջանառությունը 2015թ-ի հունվար-սեպտեմբեր ամիսներին մարզում կազմել է 16,251.2 մլն դրամ, իսկ 2014թ-ին՝ 21,571.3 մլն դրամ, 2013թ.-ին՝ 18,248.3 մլն դրամ: Աճ է գրանցվել մատուցված ծառայությունների ծավալում. 2014թ-ին՝ 9,806.8 մլն դրամ, իսկ 2013թ.-ին՝ 9,673.6 մլն դրամ: 2015թ-ի հունվար-սեպտեմբեր ամիսներին ծավալը կազմել է 6,483.2 մլն դրամ, իսկ 2014թ-ին՝ 6,956.1 մլն. դրամ:

Տարեցտարի աճում են մարզի հյուրանոցային տնտեսության օբյեկտների քանակը, ինչպես նաև նրանց զբաղվածությունը՝ մահճակալ/օրերի քանակով չափված: